

(ANTI)FAŠIZAM U PROŠLOSTI I SADAŠNJOSTI,

Udruga antifašističkih boraca i antifašista grada Pule,
Pula, 2015., 163 str.

Godine 2014., u povodu obilježavanja Dana spomena grada Pule (2. listopada) u Domu antifašista u Puli održan je znanstveni skup *(Anti)fašizam u prošlosti i sadašnjosti*. Naime, toga su dana godine 1944. njemački SS-ovci i pristaše talijanske jedinice *Decima Flotiglia MAS*, kao odmazdu za ubojstvo štinjanskog fašista Josipa Bradamantea, ubili 21 političkog zatvorenika, borca protiv fašizma. Godinu dana od održavanja skupa u Puli je predstavljen i zbornik sa sedam znanstvenih radova koji su uredili Milan Radošević (glavni urednik), Igor Jovanović i Maurizio Levak. Izdavač je Udruga antifašističkih boraca i antifašista grada Pule – *Associazione dei combattenti antifascisti e degli antifascisti della Città di Pola*, a suizdavač Istarsko povijesno društvo – *Società Storica Istriana*.

Milan Radošević u uvodnom članku „Riječ urednika“ (7 – 11) ističe da je koncepcija toga zbornika da pruži neke opće i lokalne metode razumijevanja (neo)fašizma i antifašizma kroz povijesnu, filozofsku i lingvističku formu te time pridonese novim istraživanjima na istarskom i hrvatskom području, ali i globalno, odnosno da ih potakne. Glavni urednik napomenuo je da antifašizam mora biti tih čuvar civilizacijskih dosega, spreman na reakciju kad god se u pitanje dovedu skupo plaćene slobode. U članku Radošević navodi i mišljenja hrvatskih povjesničara poput Tvrтка Jakovine, Darka Dukovskog, Petra Strčića i Miroslava Bertoše na temu (anti)fašizma i proučavanja prošlosti.

U prvom radu „Povijesni pregled nastanka i razvoja fašizma s posebnim osvrtom na Istru i Rijeku“ (13-25) Petar Strčić piše kako je slavni talijanski književnik Gabriele D'Annunzio stvorio prvi vladajući fašizam na svijetu u Kvarnerskom primorju. Također, autor je naglasio kako je taj fašizam prvi oružani poraz doživio upravo na Krku. U zaključku Strčić ističe da su fašizam i antifašizam veoma bitne povijesne komponente znatnog dijela čovječanstva, a u 20. stoljeću postale su čak i najbitnije u Europi.

Darko Dukovski u prvom dijelu članka „Politički temelji i metode djelovanja fašizma i fašističkog pokreta s kraćim osvrtom na Istru“ (27-64) piše o

nastanku fašističkog pokreta te programu i metodama osvajanja vlasti. Ističe da se fašistički pokret u svojim počecima javlja kao marginalna populistička grupacija, pokret elite s izraženim „protustranačkim“ ustrojem i djelovanjem političkog aktivizma, a nastao je kao direktna posljedica svekolike poratne društvene, političke i gospodarske krize i dezorijentacije talijanskog društva. S pojavom D'Annunzija i njegove *Danuncijade* fašistički pokret dobiva svoj prvi pravi organizacijski i „politički obrazac“. Autor – analizirajući arhivsku građu, periodiku, tisak i memoarsku građu te koristeći se rezultatima dosadašnjih istraživanja – objašnjava političko-društvene metode postanka, trajanja i urušavanja fašizma. Dukovski radom želi ponuditi jedan od modela razumijevanja fašističkog sustava uzimajući pod povećalo sustav političke represije i organiziranog nasilja, uništenje političke oporbe i institucionalizaciju režima.

„Antifašizam istarskog hrvatskog i slovenskog svećenstva 1920. – 1939.“ (67-87) naslov je rada Stipana Trogrlića u kojem on analizira antifašističke akcije istarskog „slavenskog“ svećenstva u međuratnom razdoblju koji je bio motiviran obranom nacionalnog identiteta njihovih sunarodnjaka koji su se našli pod udarom fašističke politike. Trogrlić je istaknuo da je u Europi redovito dolazilo – ako ne do otvorenog povezivanja – onda svakako do privlačenja pozornosti političkog katolicizma s desnim, pa i radikalno desnim pokretima i ideologijama. U Istri se politički katolicizam povezuje s antifašističkim pokretom i upravo su u tome korijeni kasnije podrške najvećeg dijela hrvatskog i slovenskog svećenstva Narodnooslobodilačkom pokretu. Autor je pažnju posvetio i počecima antifašističkog djelovanja Bože Milanovića, „najistaknutijeg istarskog svećenika antifašista“.

Alen Tafra u članku „Antifašizam između nacionalizma i eurocentrizma: filozofijsko-povijesna perspektiva“ (91-101) bavi se promišljanjem paradigmatičkih pitanja teorije fašizma. Autor se, s jedne strane, zauzima za interdisciplinarni i holistički pristup istraživanju fašizma, posebice prema uzoru na Wallersteinov model analize modernoga svjetskog sustava. S druge strane, Tafra ističe geografsko i dijakronijsko širenje konteksta za proučavanje fašizma.

U radu „Semantika pojma (anti)fašizam“ (103-126) Nina Spicijarić Paškvan ne zalazi u dublju povijesnu i ideološku raspravu već s jezičnoga gledišta daje prikaz tumačenja pojmova fašizam i antifašizam prema onome što se nalazi u jednojezičnim engleskim, talijanskim i hrvatskim rječnicima od 20-ih godina 20. stoljeća do početka 21. stoljeća. Autorica napominje da u svima trima jezicima zastupljen opis fašizma dovodi do zaključka da je to nacionalistički,

totalitaristički, autoritarni i diktatorski režim nastao u Italiji pod vodstvom Benita Mussolinija, ali i svake ideologije s tim obilježjima. Zanimljivo je spomenuti autoričino opažanje kako se pojam antifašizam u hrvatskim rječnicima ne mijenja tijekom desetljeća, u talijanskim rječnicima natuknica *antifascismo* pojavljuje se tek 1956., dok se pojam antifašizam ne nalazi ni u jednom konzultiranom rječniku engleskog jezika, čak ni u enciklopedijama. Spicijarić Paškvan zaključuje da je pojam antifašizam mogao nastati jedino nakon što se fašizam profilirao sa svojim ciljevima i smjernicama, vjerojatno tijekom 1919./1920., ali to nije potvrđeno u konzultiranim rječnicima triju jezika.

„Pula i moderni izazovi antifašizma“ (129-143) naslov je članka u kojem Igor Šaponja donosi kronološki pregled događanja u Puli u kontekstu pojave neonacizma i sukoba među supkulturnim skupinama u Hrvatskoj u posljednjih 20 godina. U radu se autor koristio dnevnim novinama, fotografijama pulskih pročelja nagrđenih parolama neonacističke propagande i internet-skim portalima koji su pratili navedene događaje i izvještavali o događajima vezanim uz porast nasilja i govora mržnje na ulicama hrvatskih gradova. U zaključku Šaponja navodi da je u svijetu, pa tako i u Hrvatskoj, u zadnjih dvadeset godina zabilježen porast djelovanja simpatizera nacifašizma.

Igor Jovanović, Milan Radošević i Dragan Sokolović u članku „Anketa 'Što istarski srednjoškolci znaju o antifašizmu'“ (145-161) prikazuju rezultate anketnog istraživanja provedenog u proljeće 2014. u četrnaest srednjih četverogodišnjih škola s područja Istarske županije na uzorku od 648 učenika drugih razreda. Ističu da je cilj istraživanja bio ustanoviti elementarnu razinu poznavanja antifašizma i fašizma u promatranoj populaciji. Anketa je sadržavala 12 pitanja višestrukog izbora te jedno pitanje po načelu vrijednosnog suda. Anketna pitanja bila su obuhvaćena tematskim područjima o nastanku, razvoju, značenju, simbolima i položaju antifašizma na europskoj i nacionalnoj razini u prošlosti i sadašnjosti, s naglaskom na diferencijaciji prema raznim ideologijama i totalitarnim režimima. Rezultate istraživanja, koji su pokazali slabo poznavanje razmatrane tematike među učenicima, prikazali su grafički i opisno.

Ovaj zbornik nije samo doprinos lokalnoj i općoj historiografiji već i poticaj za trajnu potvrdu i njegovanje antifašističkih vrijednosti te na zaštitu i očuvanje stečevina antifašizma. Također, mora biti i kazalo da se antifašizam ne prešućuje ili stigmatizira izjednačavanjem s komunističkom ideologijom i poslijeratnim zločinima počinjenima u njegovo ime.

Željko Cetina